

การให้ความหมายทักษะทางสังคมและแนวทางการจัดกลุ่มประสบการณ์
ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

DEFINING SOCIAL SKILLS AND GUIDELINES FOR ORGANIZING LEARNING
EXPERIENCES IN HOMESCHOOLING MANAGEMENT

พงศภัค ไพยะแสน¹ แองชาร์กา ทับครบุรี² และปวินญาพัฒน์ วรพันธ์³
Pongsapak Paiyasana¹, Aengcharika Thapkhonburi² and Pawinyaphat Woraphan³

¹ หลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
Bachelor of Education Program in Social Studies, Srinakharinwirot University
E-mail: pongsapak.paiyasana@g.swu.ac.th

² หลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
Bachelor of Education Program in Social Studies, Srinakharinwirot University
E-mail: aengcharika.anne@g.swu.ac.th

³ ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University
E-mail: pawinyaphat@g.swu.ac.th

Received: September 14, 2025

Revised: December 4, 2025

Accepted: March 23, 2026

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการให้ความหมายทักษะทางสังคมของผู้เรียนและแนวทางการจัดกลุ่มประสบการณ์ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อสะท้อนแก่นสาระ โดยการบันทึกและถอดเทปการสัมภาษณ์แบบคำต่อคำอย่างเป็นระบบตามกระบวนการวิเคราะห์แก่นสาระ โดยรวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้นจำนวน 5 คน จากนั้นได้ทำการวิเคราะห์ด้วยบท จัดระบบข้อมูล จัดทำรหัสข้อมูล ให้ชื่อข้อมูลที่มีรายละเอียด วิเคราะห์และจัดประเภทข้อมูล ผู้วิจัยใช้ข้อมูลดังกล่าวในการตีความเปรียบเทียบ นำไปสู่การสังเคราะห์ความหมายร่วมกันและเชื่อมโยงมโนทัศน์ และจัดทำเป็นแนวทางในการสร้างความเข้าใจ นำมาตีความ วิเคราะห์ โดยค้นหาความหมายจากเรื่องที่ได้ เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับการให้ความหมายของทักษะทางสังคมตามทัศนะของผู้ปกครองที่ทำให้ผู้เรียนที่ได้รับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวผลการวิจัยพบว่า 1) การให้ความหมายทักษะทางสังคมของผู้เรียนที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวต่างให้ความหมายมีความคล้ายกัน คือ ความสามารถในการปรับตัวและอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสงบสุข เป็นทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตร่วมกัน โดยการให้ความสำคัญกับการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ต่าง ๆ การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่น รวมถึงการเคารพกฎเกณฑ์ทางสังคม 2) แนวทางการจัดกลุ่มประสบการณ์ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวมีความแตกต่างกันตามบริบทของผู้เรียนตั้งแต่การออกแบบและดำเนินกิจกรรม เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมให้กับผู้เรียน รูปแบบกิจกรรม วิธีการจัดกลุ่มประสบการณ์ และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น โดยมุมมองของผู้ปกครองเหล่านี้ จะช่วยให้เห็นแนวปฏิบัติที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของผู้เรียนในรูปแบบการศึกษาโดยครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถแบ่งเป็น 5 กลุ่มประสบการณ์ คือ กลุ่มประสบการณ์ด้านปฏิสัมพันธ์ทางสังคม กลุ่มประสบการณ์ด้านการรู้จักตนเองและการควบคุมอารมณ์

กลุ่มประสบการณ์ด้านการเรียนรู้ผ่านชีวิตจริงและบริบทชุมชน กลุ่มประสบการณ์ด้านการจำลองสถานการณ์และการแก้ปัญหา และกลุ่มประสบการณ์ด้านกิจกรรมสร้างสรรค์และการแสดงออก

คำสำคัญ

การสร้างทักษะทางสังคม การให้ความหมายทักษะทางสังคม การจัดการศึกษาโดยครอบครัว

ABSTRACT

This study aimed to examine how social skills are defined by learners' parents and to identify guidelines for organizing experiential groupings in homeschooling education. Employing a qualitative research design, the study utilized in-depth interviews to uncover essential meanings. All interviews were audio-recorded, transcribed verbatim, and systematically analyzed using thematic analysis. A total of five key informants participated in the study. The data were coded, categorized, named, interpreted, compared, and synthesized to construct shared meanings and conceptual linkages. The findings revealed that: (1) Parents who homeschool their children shared similar definitions of social skills, highlighting them as the ability to adapt and live harmoniously with others. Social skills were viewed as essential competencies for functioning within society, emphasizing adaptability to various contexts, positive interpersonal interactions, and adherence to social norms. (2) Guidelines for organizing experiential groupings in homeschooling varied depending on each learner's context. Differences were found in activity design, implementation processes, grouping methods, and developmental outcomes. These parental perspectives provide practical insights into fostering social skills within homeschooling settings. Five types of experiential groupings emerged: social interaction experiences, self-awareness and emotional regulation experiences, real-life and community-based learning experiences, simulation and problem-solving experiences, and creative and expressive experiences. These groupings serve as a framework for effectively promoting social skill development among homeschooled learners.

Keywords

Social Skills Development, Definition of Social Skills, Homeschooling Education

ความสำคัญของปัญหา

การศึกษายืดหยุ่น (flexible learning) ถือเป็นหนึ่งในนวัตกรรมการศึกษาที่จะช่วยคลายปมคำว่า การศึกษาในระบบ-นอกระบบ ด้วยแนวคิดทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่ เปิดทางเลือกที่หลากหลายให้แก่เด็กด้วยการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการ สภาพปัญหาของแต่ละคน บริบทของพื้นที่ และวิถีชีวิต โดยไม่ต้องยึดติดกับตารางสอนของครูในโรงเรียน แต่เปลี่ยนเป็นตารางเรียนที่เหมาะสมของทุกคน เช่น เรียนไปด้วย ทำงานไปด้วย แล้วใช้ทักษะประสบการณ์เทียบโอนผลการเรียน ฯลฯ ความยืดหยุ่นของการศึกษาเช่นนี้ คือโจทย์ใหญ่ของการศึกษาไทยที่ต้องก้าวข้ามให้ได้ภายใต้โครงสร้างแบบเดิม เพื่อสร้างจุดเปลี่ยนสำคัญในการพัฒนาคนของประเทศไทย (รักษพงศ์ วงศาโรจน์, 2567) นอกจากนี้ การศึกษายืดหยุ่นยังเป็นแนวทาง

การศึกษาที่สอดคล้องกับการผลักดันขององค์การสหประชาชาติ (UN) ที่มองว่าเป็นวิธีช่วยให้ผู้เรียนสามารถกำหนดการเรียนรู้ของตนเองได้ ซึ่งช่วยสร้างการศึกษาที่ครอบคลุมภายใต้หลักการความยุติธรรม ความเสมอภาค และสิทธิมนุษยชน ดังนั้นการออกแบบการศึกษาจึงไม่ควรมีอยู่เดียว ในทางกลับกันเด็กทุกคนสามารถเก่งได้ในสิ่งที่เขาถนัด เพราะฉะนั้นการศึกษาในระบบโรงเรียนอาจไม่ใช่ทั้งหมดของการศึกษา แต่เป็นเพียงจุดเริ่มต้นให้เด็กมีความรู้ และมีทักษะบางอย่าง เช่น การอ่านออกเขียนได้ โดยมีการเรียนรู้ระบบอื่น ๆ เข้ามารวมผสมผสานให้การเรียนรู้ของเด็กได้ตอบโจทย์ชีวิตมากขึ้น และสำหรับประเทศไทยนวัตกรรมการศึกษายืดหยุ่นจะช่วยให้ประเทศบรรลุเป้าหมาย Thailand Zero Dropout และทำให้ประโยค “จากนี้ไปเด็กทุกคนต้องได้เรียน” เกิดขึ้นได้จริง (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2567)

การจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Homeschool) ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้รับบุประเภของการจัดการศึกษาในประเทศไทยไว้ 3 ประเภท ได้แก่ 1. การจัดการศึกษาในระบบห้องเรียน 2. การจัด การศึกษานอกระบบห้องเรียน 3. การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งประชาชนมีสิทธิเลือกรูปแบบเองได้ สามารถจัดการศึกษาแบบใดก็ได้ และสามารถเทียบโอนผลการศึกษาได้หากต้องการเข้าระบบภายหลัง และการศึกษาโดยครอบครัว คือ การที่ผู้เรียนเรียนโดยมีผู้ปกครองเป็นผู้ดูแลการเรียนการสอนได้เองอย่างเสรี แต่ก่อนเริ่มเรียนจะต้องทำการจดทะเบียน เขียนแผนการศึกษาส่งสำนักงานเขตการศึกษาในพื้นที่ที่ผู้ปกครองอาศัยอยู่ก่อน (แครโรลล์ เพรพ, 2564) โดยการจัดการศึกษาโดยครอบครัวมีแนวทาง รูปแบบ และความยืดหยุ่นในการจัดการศึกษา ที่สอดคล้องกับการศึกษายืดหยุ่น (flexible learning) ค่อนข้างมากกว่าการศึกษาในระบบ เนื่องจากการจัดการศึกษาโดยครอบครัวเป็นการจัดการศึกษาที่คำนึงถึงความพร้อม ความถนัดและศักยภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ บทบาทของผู้เรียนจึงต้องมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมที่จัดขึ้น โดยกระบวนการจัดการศึกษาส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ พัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องและเกิดคุณลักษณะต่าง ๆ ที่เหมาะสมในยุคโลกาภิวัตน์ (เบญจมาภรณ์ นาคามติ และคณะ, 2554) อีกทั้งการจัดการศึกษาโดยครอบครัวเป็นรูปแบบใหม่ของระบบการศึกษา ในการพัฒนาคุณภาพของคนไทยจากค่าเฉลี่ยทางผลการเรียนของผู้เรียนทุกระดับสูงกว่าค่าเฉลี่ยผลการเรียนของนักเรียนในโรงเรียนรัฐ และผลการทดสอบมีค่าอยู่ในระดับเดียวกันกับนักเรียนโรงเรียนเอกชน ซึ่งเป็นสิ่งยืนยันว่าการจัดการศึกษาโดยครอบครัวเป็นอีกหนึ่งทางเลือกที่สามารถสร้างความมั่นใจในด้านคุณภาพการศึกษา และผู้ปกครองสามารถจัดการศึกษาได้ด้วยตนเองโดยหัวใจของความสำเร็จอยู่ที่พ่อแม่ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) สอดคล้องกับ ยุทธชัย เฉลิมชัย (2543) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย พบว่า ความสำเร็จในการศึกษาโดยครอบครัวนั้น ครอบครัวจะต้องมีความพร้อมในปัจจัยด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านฐานะ และเวลาที่จะให้กับลูก รวมถึงความพร้อมของสถานที่เรียนและความความคิดเห็นที่เป็นไปทางในทางเดียวกันของครอบครัว

แม้การจัดการศึกษาโดยครอบครัวจะได้รับการยอมรับในทางกฎหมาย แต่ในทางปฏิบัติยังมีประเด็นที่มองต่างมุมกันระหว่างภาครัฐ ครอบครัวและบุคคลทั่วไปในสังคม คือ บรรทัดฐานที่ใช้ในการตัดสินมาตรฐานของคุณภาพในการจัดการศึกษาระหว่างแผนในระบบโรงเรียน และการศึกษาที่จัดโดยครอบครัวซึ่งผู้ปกครองเป็นผู้กำหนดแผน เป้าหมาย กระบวนการและวิธีการเรียนรู้ ตลอดจนการประเมินผลและการเลื่อนระดับชั้น (สุวรรณี ยะหะกร และคณะ, 2553) ข้อสังเกตจากหลายฝ่ายในด้านการใช้ชีวิตของผู้เรียนที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวที่มักพบเจอกับกลุ่มบุคคลเดียวกันเป็นประจำ ซึ่งอาจส่งผลต่อการปรับตัวการอยู่ร่วมกับกลุ่มบุคคลอื่นในสังคมและการทำงานเป็นทีม นอกจากนี้บุคคลที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ยังมองว่าการจัดการศึกษาโดยครอบครัวทำให้เด็กขาดความรู้ระเบียบวินัย จนทำให้เด็กแปลกแยก เข้ากับใครไม่ได้เพราะขาดทักษะทางสังคม (Hünkar Korkmaz; & Güler Duman, 2013)

ทักษะทางสังคม (social skills) เป็นความสามารถในการปฏิสัมพันธ์ ทั้งกับตนเองและผู้อื่น การปรับตัว มีการแสดงออกทางอารมณ์และพฤติกรรมอย่างเหมาะสม พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น สามารถแก้ไขปัญหาและปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับทักษะที่ประชาชนจะต้องเป็นผู้ที่มีทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ตามยุทธศาสตร์การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) ทักษะทางสังคมเป็นสิ่งที่

ความจำเป็นที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิต การมีทักษะทางสังคมจะทำให้สามารถเลือกปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและมีผลลัพธ์ที่ดีมากขึ้น หากสมาชิกในสังคมมีทักษะทางสังคมที่ดี การปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมก็จะดีด้วย ซึ่งจะทำให้สังคมมีความสุข (กรวรรณท์ บุญโตเนต และ วิรัช วันบรรเจิด, 2568) ซึ่งสอดคล้องกับ จิราพัชร นิลแย้ม (2568) ที่อธิบายทักษะทางสังคมไว้ว่า มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตทางสังคม เจริญเติบโต และเรียนรู้ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น หากไม่มีสิ่งเหล่านี้ซึ่งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้จะนำไปสู่การส่งผลเสียต่อสุขภาพจิต ดังนั้นทักษะทางสังคมจึงเป็นทักษะสำคัญของมนุษย์ที่ใช้ปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันในสังคม และเป็นสิ่งจำเป็นกับทุกเพศ ทุกวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัยเด็กที่กำลังเรียนรู้ผ่านสิ่งต่าง ๆ จำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนทักษะทางสังคมอย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นพื้นฐานซึ่งนำไปสู่ความสำเร็จด้านอื่นในอนาคต สอดคล้องกับที่ชญาณีญ์ สุระเสนา (2559) ได้อธิบายไว้ว่า การที่บุคคลจะมีทักษะทางสังคมได้นั้นเกิดขึ้นจากหลากหลายปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านการรู้คิด ปัจจัยด้านอารมณ์ และปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งนอกจากนี้กิจกรรมพัฒนาทักษะทางสังคมสามารถจัดได้ตลอดเวลา หรือบูรณาการเข้ากับกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่ผู้สอนพัฒนาให้กับผู้เรียน จุดประสงค์ที่ต้องการให้ผู้เรียนเรียนรู้ทักษะทางสังคมมี 4 ประการ ได้แก่ 1. รู้จักคำว่า “เพื่อน” 2. การเป็นเพื่อนที่ดี 3. การเป็นมิตร 4. การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม หากผู้เรียนไม่มีการพัฒนาทักษะทางสังคม ก็จะกลายเป็นบุคคลที่มีปัญหาไม่สามารถดำเนินชีวิตอย่างปกติสุขได้ เพราะขาดความรู้ความเข้าใจในการเลือกปฏิบัติในการเผชิญสถานการณ์หรือการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้

การพัฒนาทักษะทางสังคมจะต้องอาศัยปัจจัยแวดล้อมในทุก ๆ ด้านของการดำเนินชีวิตทั้งในด้านครอบครัว สังคม และเพื่อน การศึกษาที่เน้นเฉพาะความรู้ความเข้าใจเพียงอย่างเดียวจึงยังไม่เพียงพอ แต่การศึกษาต้องเป็นกระบวนการที่พัฒนาคนให้มีความสามารถเต็มตามศักยภาพ มีการพัฒนาที่สมดุลทั้งสติปัญญา ร่างกาย จิตใจ และสังคม และเป็นทักษะที่ใช้ในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทั้งการแสดงออกด้วยภาษาและอวัจนภาษา เป็นสิ่งสำคัญที่ทุกคนควรแสดงออกต่อกันในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยทักษะทางสังคมเป็นพื้นฐานของการสร้างการติดต่อ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทั้งทางตรงและทางอ้อม อันนำไปสู่การสร้างความตระหนักถึงความรักและคุณค่าระหว่างกันของมนุษย์ และความสงบสุขของสังคม (ปวีณาพัฒน์ วรพันธ์, 2558) ในสถานการณ์โลกที่เกิดการเปลี่ยนแปลงตลอดนั้น โรงเรียนจึงเป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนาทักษะทางสังคมและทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตของนักเรียน เนื่องจากโรงเรียนเป็นสถานที่จัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคนให้ไปสู่สังคมแห่งการทำงาน จึงต้องมีการเตรียมการให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง (ศักดิ์ศรี มณีเดช, 2554)

จากความสำคัญของปัญหาที่ได้กล่าวมา ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการสร้างทักษะทางสังคมของครอบครัวที่มีต่อผู้เรียนผ่านการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ทั้งด้านเนื้อหาและวิธีการถ่ายทอดทางสังคมของครอบครัวที่มีต่อผู้เรียน ผ่านการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เพื่อให้ได้ข้อมูลและเป็นแนวทางในการพัฒนาทักษะทางสังคมให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนในทั้งบริบทของพื้นที่ และวิถีชีวิตในรูปแบบที่สอดคล้องกับการศึกษายืดหยุ่น (flexible learning) เพื่อให้ผู้เรียนดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการให้ความหมายทักษะทางสังคมของผู้เรียนและแนวทางการจัดกลุ่มประสบการณ์ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษารั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งเน้นการให้ความหมายของทักษะทางสังคมและแนวทางการจัดกลุ่มประสบการณ์ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว โดยใช้กระบวนทัศน์เชิงวิพากษ์ (Critical Paradigm) ที่มีจุดยืนทางทฤษฎีที่มีความหลากหลาย ทั้งสัจนิยมเชิงวิพากษ์และสัมพัทธนิยม ในส่วนญาณวิทยาแบบทัศนพิสัยนิยม ผสมกับสัมพัทธนิยม (พิชัย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2555) ดังนั้นวิธีวิทยาจึงเน้นการวิจัยวิธีและการสนทนา โดยใช้การวิพากษ์และมโนทัศน์เกี่ยวกับความหมายทักษะทางสังคมของผู้เรียน

และแนวทางการจัดกลุ่มประสบการณ์ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์ของการศึกษาในระบบที่ครอบงำการศึกษาตามอริยาศัย ทำให้มองว่าเด็กที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวเป็นเด็กที่ขาดความรู้ระเบียบวินัย จนทำให้เด็กแปลกแยก เข้ากับใครไม่ได้ เป็นเด็กที่ขาดทักษะทางสังคม ผ่านเรื่องเล่าของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว

1. การเข้าถึงประสบการณ์

หากกล่าวถึงมูลเหตุการเลือกในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวของแต่ละครอบครัว จากการศึกษาสังคมไทยพบรูปแบบการดำเนินการเองทั้งหมดโดยครอบครัวเดียวเป็นรูปแบบการจัดการศึกษาที่ได้รับความนิยมมากที่สุด ซึ่งในการดำเนินการมีความเป็นปัจเจกค่อนข้างสูง ต้องคิดสร้างสรรค์หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนไปตามวิถีทางที่เหมาะสม สอดคล้องกับความคิด ความเชื่อ ค่านิยมของสภาพครอบครัวหรือความถนัด ความสนใจของเด็กอย่างแตกต่างหลากหลายกันไป ซึ่งสิ่งสำคัญข้อหนึ่งที่ทุกครอบครัวตระหนักคือ ลูกจะต้องมีสังคมกลุ่มเพื่อน จึงเกิดการสร้างเครือข่ายครอบครัว เพื่อให้เกิดการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมบ่อยครั้ง ซึ่งจะได้นำไปสู่สังคมกลุ่มเพื่อนและเกิดการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

ผู้วิจัยตระหนักถึงความสัมพันธ์ทางสังคม และความรู้สึกของมิตรภาพในทัศนะของเครือข่ายครอบครัวที่เชื่อมั่นในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว จึงอาศัยการแนะนำจากแอตกลุ่ม Homeschool Network ผู้มีประสบการณ์จัดการศึกษาโดยครอบครัว เป็นผู้ช่วยเหลือแนะนำ (gatekeeper) โดยรวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น จำนวน 5 คน ซึ่งเป็นไปตามที่ Nastasi and Schensul (2005) อธิบายขนาดจำนวนผู้ให้ข้อมูลว่า การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Interviewing key informants) หรือการสัมภาษณ์ระดับลึก (In-depth interviews) ควรมีขนาดที่ 5 คน หรือจนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว โดยผู้วิจัยนัดหมายเพื่อสัมภาษณ์ และแจ้งรายละเอียดของวัตถุประสงค์การวิจัยแก่เจ้าของประสบการณ์อย่างชัดเจน แสดงความจริงใจ ความคิด และความรู้สึกอย่างเปิดเผย เพื่อลดความกังวลหรือความไม่สบายใจก่อนเริ่มบทสนทนาอันเป็นการสร้างความไว้วางใจ เชื่อใจ ถือได้ว่าผู้วิจัยยึดหลักความไว้วางใจ (Trustworthiness) ตามแนวทางของ Guba and Lincoln's (1985) เพราะสารัตถะของเรื่องเล่าจะสะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้ข้อมูลและผู้วิจัย และเนื้อหาสาระในวงสนทนาจะประกอบสร้างความหมายและประสบการณ์ที่ผู้เล่าเรื่อง เพื่อให้สัมผัสถึงมูลประสบการณ์การจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้อย่างลุ่มลึก

ตารางที่ 1 แสดงรายละเอียดครอบครัวที่ให้ข้อมูลที่เป็นครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว

ลำดับ	ชื่อผู้เรียน (สมมติ)	อายุ (ปี)
1	A	8
2	B	10
3	C	12
4	D	10
5	E	7

เครื่องมือในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) จำนวน 12 ข้อ ที่มีการกำหนดคำถามในการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด (Open-end Question) เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลได้ตอบคำถามที่เกี่ยวข้องอย่างเต็มที่ โดยไม่มีการชี้นำคำถาม เพื่อให้ได้คำตอบที่เป็นข้อเท็จจริงมากที่สุด โดยข้อคำถามนั้นครอบคลุมคำถามที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลส่วนตัว การทำงานในโรงเรียน และประเด็นการถูกตีตราและการเลือกปฏิบัติในโรงเรียน การต่อรองและการช่วงชิงพื้นที่ในการทำงาน ซึ่งมีการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือการวิจัยโดยตรวจสอบความถูกต้องและเที่ยงตรงของเนื้อหา โดยมีรายละเอียดการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

1. ผู้วิจัยศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดประเด็นสำคัญที่ต้องการศึกษา เพื่อนำไปใช้ในการสร้างเป็นข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์
2. ผู้วิจัยทำการร่างข้อคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) จำนวน 12 ข้อ
3. นำร่างแบบสัมภาษณ์ เสนออาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเที่ยงตรงของเนื้อหาข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์ และทำการปรับปรุง แก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำและข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ
4. จัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ แล้วนำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้

2. การบันทึกและวิเคราะห์ประสบการณ์

การเก็บรวบรวมเรื่องเล่าและตัวบท ผ่านการสนทนาหรือการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อสะท้อนแก่นสาระ (Themes) โดยการบันทึกและถอดเทปการสัมภาษณ์แบบคำต่อคำอย่างเป็นระบบ (Transcription of Data) ตามกระบวนการวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic Analysis) 6 ขั้นตอนคือ 1) การทำความเข้าใจกับข้อมูล 2) การทำให้เกิดข้อมูลเบื้องต้น 3) การค้นหาแก่นสาระ 4) การตรวจสอบซ้ำแก่นสาระ 5) การระบุและตั้งชื่อแก่นสาระ และ 6) การจัดทำรายงาน ซึ่งมีความเหมาะสมกับงานวิจัยนี้ เพราะเป็นกระบวนการเชิงปฏิบัติของการวิเคราะห์และรายงานแก่นสาระจากข้อมูลที่มี และยังช่วยให้สามารถบริหารจัดการและอธิบายข้อมูลที่มีได้อย่างละเอียด (Braun & Clarke, 2006) ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นัดหมายกับผู้ให้ข้อมูลหลังจากการประสานของผู้ช่วยเหลือ เพื่อทำการนัดหมายในการสัมภาษณ์ จากนั้นได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยภายใต้การแสดงความเชื่อมั่นต่อผู้ให้ข้อมูล การแสดงถึงความจริงใจทางร่างกาย จิตใจและความคิด อย่างเปิดเผยเพื่อลดช่องว่างของการสนทนาและสร้างความเป็นกันเองของการสนทนา ซึ่งผู้วิจัยได้ถือว่า การให้ความไว้วางใจ (Trustworthiness) ต่อผู้ให้ข้อมูล (Lincoln & Guba, 1985; Patton, 1990) เป็นสิ่งสำคัญเพื่อที่จะให้ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้ปกครองที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวสามารถเล่าเรื่องราวและกรณีศึกษาเกี่ยวกับครอบครัวของตนได้อย่างคล่องตัว โดยผู้วิจัยได้สนทนากับผู้ปกครองที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวที่ยินดีเล่าเรื่องราวของผู้เรียน จากนั้นได้ทำการวิเคราะห์ตัวบท จัดระบบข้อมูล จัดทำรหัสข้อมูล ให้ชื่อข้อมูลที่มีรายละเอียด วิเคราะห์และจัดประเภทข้อมูล จากนั้นผู้วิจัยใช้ข้อมูลดังกล่าวในการตีความ เปรียบเทียบ นำไปสู่การสังเคราะห์ความหมายร่วมกันและเชื่อมโยงมโนทัศน์ เพื่อจัดทำเป็นแนวทางในการสร้างความเข้าใจ (Thematic) นำมาตีความ วิเคราะห์ โดยค้นหาความหมายจากเรื่องเล่าที่ได้มา เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับการให้ความหมายของทักษะทางสังคมตามทัศนะของผู้ปกครองที่ทำให้ผู้เรียนที่ได้รับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ถูกตีตราว่าเป็นคนที่ขาดทักษะทางสังคม เข้ากับผู้อื่นไม่ได้

ผลการวิจัย

จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการสร้างทักษะทางสังคมของผู้เรียนผ่านการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยในประเด็นดังต่อไปนี้

1. การให้ความหมายทักษะทางสังคมของผู้เรียนที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว

ผู้เรียนที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว ในความหมายของการศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้เรียนที่ได้รับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ในช่วงอายุ 7 ปี ถึง อายุ 12 ปี ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาตามระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยในวัยนี้เริ่มมีการสร้างปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างทักษะทางสังคม และโดยส่วนใหญ่บริบทของผู้เรียนที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว ครอบครัวมีความพร้อมทั้งทางด้านการจัดหาหลักสูตร ด้านทุนทรัพย์ทางการศึกษา รวมถึงผู้ปกครองมีความพร้อมในการดูแลเอาใจใส่ผู้เรียนเป็นอย่างมาก ส่วนทักษะทางสังคมในงานวิจัยนี้ คือ ความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น รู้จักบทบาทของตนในสังคม สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้ รู้จักแก้ปัญหา และควบคุมตัวเอง ซึ่งในการจัดกลุ่มจากการให้ความหมายและนิยามต่อทักษะทางสังคมของผู้ให้

ข้อมูลนั้นมีความใกล้เคียงกัน เพราะผู้ปกครองของผู้ที่เรียนที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวต่างให้ข้อมูลไปในทิศทางเดียวกันที่สะท้อนให้เห็นว่า ผู้ปกครองให้ความหมายทักษะทางสังคมคล้ายกัน ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“เป็นทักษะพื้นฐานของมนุษย์ที่จะต้องมีการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่น”

แม่ของผู้เรียน A (การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 กุมภาพันธ์ 2568)

“เป็นความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวในสถานการณ์ต่าง ๆ ”

พ่อของผู้เรียน B (การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 กุมภาพันธ์ 2568)

“การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับคนรอบข้าง ปรับตัวได้เข้ากับทุกเพศทุกวัย รู้จักการเข้าหาผู้คนหลาย ๆ ช่วงวัย และรู้จักเคารพกฎกติกาในสังคม”

แม่ของผู้เรียน C (การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 กุมภาพันธ์ 2568)

“การรู้จักปรับตัวในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น การไม่สร้างปัญหาให้กับคนรอบข้าง และคนในสังคม”

แม่ของผู้เรียน D (การสื่อสารส่วนบุคคล, 14 กุมภาพันธ์ 2568)

“ความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างสงบสุข รู้จักการทำงานเป็นทีมร่วมกับผู้อื่น”

แม่ของผู้เรียน E (การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 กุมภาพันธ์ 2568)

บทสัมภาษณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นชัดว่า ความหมายของคำว่าทักษะทางสังคมที่ผู้ปกครองต่างให้ความหมายมีความคล้ายกัน คือ ความสามารถในการปรับตัวและอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสงบสุข เป็นทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตร่วมกัน โดยการให้ความสำคัญกับการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ต่าง ๆ การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่น การเคารพกฎเกณฑ์ทางสังคม รวมถึงการทำงานร่วมกันเป็นทีม อีกทั้งทักษะเหล่านี้ช่วยให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น และช่วยลดความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นในสังคม รวมไปถึงการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีภายในสังคม ซึ่งแนวคิดหรือทัศนคติที่ผู้ปกครองเหล่านี้แสดงออกมา จึงเป็นผลมาจาก การตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัวให้กับผู้เรียน โดยคาดหวังว่าเหมาะสมกับผู้เรียนและการศึกษาในรูปแบบนี้ตอบโจทย์และเหมาะสมกับผู้เรียนมากกว่าการจัดการศึกษาโดยสถานศึกษา ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ธรรมชาติของมนุษย์สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองโดยไม่จำเป็นต้องมีกรอบของการเรียนรู้โดยใช้หลักสูตรของที่ไหนมาเพื่อกำหนดความเป็นธรรมชาติ เลยคิดว่าเราสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องให้ลูกไปโรงเรียน เราสามารถสร้างหลักสูตรขึ้นมาเองได้ที่เหมาะสมกับตัวลูกของเรา จึงให้ลูกทำโฮมสคูล”

แม่ของผู้เรียน A (การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 กุมภาพันธ์ 2568)

“เคยเห็นเด็กโฮมสคูลมาก่อนหน้านี้ แล้วรู้สึกเขาเรียนแล้วมีความสุขก็เลยลองทำดู”

พ่อของผู้เรียน B (การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 กุมภาพันธ์ 2568)

“รู้สึกตั้งคำถามกับตนเองว่าที่เรียนมาในโรงเรียนทั้งหมดมันถูกทางไหม เห็นปัญหาในการเอาลูกเข้าโรงเรียนแล้วไม่ตอบโจทย์ เช่น อยากให้ลูกไปเล่นกับเพื่อน แต่สุดท้ายกลับกลายเป็นแม่ต้องไปเล่นเป็นเพื่อนกับลูกเอง ยิ่งพอในช่วงโรคระบาดจึงทำให้ตนเองคิดได้ว่าสิ่งที่เราคิดมันผิด และยิ่งพยายามที่จะหาโรงเรียนอื่น ๆ ให้กับลูก แต่สุดท้ายแล้วมันยังไม่ใช่ เพราะวันหนึ่งมีเหตุจำเป็นต้องเดินทางไปอยู่ที่อื่น แม่จะต้องทิ้งน้องไว้กับครอบครัวเพื่อให้น้องได้เรียนอนุบาล แต่การที่เราได้พาน้องเขาไปทุกที่ที่เรียนโฮมสคูลไปกับเรานั้นเป็นเรื่องที่น่าจะเหมาะสมกับความเป็นแม่ที่เราตั้งใจว่าจะเลี้ยงลูกเอง วันหนึ่งรู้ว่าโฮมสคูลจึงมีการตั้งเป้าหมายขึ้น เพราะไม่ได้เชื่อในการเรียน

ในโรงเรียน สมัยที่แม่เรียน คน. รู้สึกว่าคนที่เรียนในโรงเรียนช้ามาก ใช้เทคโนโลยีไม่เป็น จึงไม่เข้าใจว่าเราจะเรียนไปเพื่ออะไร ไปเพื่อสอบแต่ไม่ได้เอาไปใช้งานจริง เพราะโลกวิ่งเร็วมาก แล้วคุณก็ยังอยู่ในโลกที่มันล้าหลัง แต่ถ้าต้องเรียนเพราะหลักสูตรมันกำหนดมาแบบนี้ก็เลยพบว่ามีการเรียนแบบบ้านเรียน จึงตัดสินใจได้ทันทีเลยว่าจะให้ลูกทำ และเลิกสนใจการเรียนในโรงเรียนเลย”

แม่ของผู้เรียน C (การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 กุมภาพันธ์ 2568)

“ในช่วงแรกแม่สื่อสารกับน้องเป็นภาษาอังกฤษ และน้องยังพูดภาษาไทยไม่ค่อยรู้เรื่อง ยังไม่คล่อง ไม่ชัดเจน จึงคิดว่าการส่งเข้าเรียนในโรงเรียนจะเป็นปัญหา และเราก็ไม่มีเงินพอที่จะส่งลูกเรียนโรงเรียนอินเตอร์ จึงเลือกการทำโฮมสคูลแทน”

แม่ของผู้เรียน D (การสื่อสารส่วนบุคคล, 14 กุมภาพันธ์ 2568)

“ขาดความเชื่อมั่นในระบบการศึกษาไทย จริง ๆ อยากให้ลูกเรียนนานาชาติ แต่ด้วยค่าใช้จ่ายที่สูงเกินไป จึงเลือกทางตรงกลางคือการทำโฮมสคูล”

แม่ของผู้เรียน E (การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 กุมภาพันธ์ 2568)

นอกจากนี้ สิ่งหนึ่งที่สะท้อนการถูกตีตราจากสังคมในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว คือ ผู้เรียนที่ได้รับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวเป็นเด็กที่ขาดความรู้ระเบียบวินัย จนทำให้เด็กแปลกแยก เข้ากับใครไม่ได้ เป็นเด็กที่ขาดทักษะทางสังคม โดยสาเหตุที่ทำให้คนในสังคมมีความเข้าใจดังนี้อาจมองว่าผู้เรียนที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวอาจขาดโอกาสในการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนวัยเดียวกัน ผู้เรียนขาดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้พบปะผู้คนหรือทำงานเป็นกลุ่ม เด็กอาจมีโอกาสฝึกทักษะทางสังคมน้อยลง ความอิสระที่มากเกินไปอาจทำให้ผู้เรียนขาดระเบียบวินัยในการเรียนได้ รวมถึงความหลากหลายของสังคมที่จำกัด อาจทำให้เด็กไม่ได้เผชิญกับความหลากหลายของความคิดและวัฒนธรรมได้ ซึ่งจากเรื่องเล่าของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวมีความขัดแย้งกันเนื่องจากผู้ปกครองที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวมองว่า เด็กที่ได้รับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวไม่ขาดทักษะทางสังคม และมีความสามารถในการปรับตัวและเข้าสังคมได้ดี สามารถทำความรู้จักกับผู้อื่นได้อย่างรวดเร็ว และเรียนรู้การปฏิสัมพันธ์กับผู้คนหลากหลายช่วงวัย การจัดการการศึกษาโดยครอบครัวช่วยให้เด็กได้เผชิญกับสภาพแวดล้อมที่หลากหลายและฝึกฝนทักษะทางสังคมผ่านประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ทำให้พวกเขามีความสามารถในการสื่อสาร การแสดงออก การปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการเข้าใจสังคมได้เป็นอย่างดี โดยไม่มีแรงกดดันจากการแข่งขันหรือการเปรียบเทียบที่อาจเกิดขึ้นในระบบโรงเรียนทั่วไปที่วัดผู้เรียนเป็นมาตรฐานเดียวกัน ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“จากการที่เลี้ยงลูกมาและให้ลูกทำโฮมสคูลมาตั้งแต่เกิด และอยู่กับลูกมาตลอดคิดว่ายังไม่เจอปัญหาในเคสของลูกตัวเอง เพราะเวลาเข้าสังคมเขาก็จะปรับตัวได้ทุกครั้ง ไม่ว่าเราจะไปเจอเพื่อนใหม่ที่แคมป์หรือที่ไหนเขาก็จะสามารถปรับตัวเข้าสังคมได้ ในการฝึกเขาก็จะประเมินเขาตลอดว่าสามารถปรับตัวเข้าได้กับทุกที่ เวลาเราย้ายสังคมไปเรื่อย ๆ พอไปถึงไม่เกิน 10 นาที ลูกก็มีเพื่อนเลย จึงไม่ห่วงเรื่องการทำโฮมสคูลแล้วลูกมีปัญหาในการเข้าสังคม กลับกลายเป็นว่าเขาเข้าหาสังคมได้ในช่องทางที่ถูกต้องตามธรรมชาติ เด็กโฮมสคูลเป็นเด็กที่มีความกระตือรือร้นในการเข้าสังคมด้วยซ้ำ เวลาที่เขาเข้าสังคมเขาจะพยายามที่จะมีเพื่อนและพยายามที่จะเข้าใจคนอื่น และรักษาเพื่อนไว้ ด้วยความที่อยู่บ้านไม่ได้มีเพื่อนสนิท แต่การที่เขาเปลี่ยนสังคมไปเรื่อย ๆ ทำให้เขาได้เรียนรู้ตลอดไม่ได้ยึดติดกับใครคนใดคนหนึ่ง แต่พอเข้าสังคมใหม่ก็จะเข้าหาเพื่อนทันที”

แม่ของผู้เรียน A (การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 กุมภาพันธ์ 2568)

“ถือว่าดีกว่าเด็กที่เรียนในโรงเรียน ตอนนี้อยู่ที่เขาก็คือแล้วถ้าเกิดเขาอยู่โรงเรียนทุกวันที่เขาไปเรียนก็จะเจอสภาพแวดล้อมเดิม ๆ แต่พอโฮมสคูลสภาพแวดล้อมของเขาเปลี่ยนตลอดเวลา วันนี้อาจจะเจอเพื่อนรุ่น

เดียวกัน วันหนึ่งอาจจะเจอวัยรุ่น วันหนึ่งอาจจะเจอผู้ใหญ่ วันถัดมาอาจจะเจอผู้สูงอายุ อย่างน้อยสิ่งที่ลูกจะเจอ เขาพร้อมที่จะปรับตัวเข้ากับสิ่งรอบข้างค่อนข้างเยอะกว่าเด็กที่ไปโรงเรียน”

พ่อของผู้เรียน B (การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 กุมภาพันธ์ 2568)

“อยู่ที่เราจะนิยามไว้ว่าทักษะทางสังคมเป็นยังไง ถ้าการที่เข้าไปสังคมแล้วก็ถูกติกาสังคมได้ เข้ากับคน ได้ทุกช่วงวัยทั้งอายุมากกว่าและอายุน้อยกว่า รู้สึกว่าลูกมีความสามารถในการเข้าสังคมได้ดีกว่าเด็กทั่วไป การเรียน แบบบ้านเรียนเราเรียนตามความถนัดของแต่ละคน ดังนั้นเด็กจึงมีความถนัด ความชอบที่แตกต่างกันจึงได้ใช้เวลา กับสิ่งที่เขาชอบได้ การแข่งขันน้อยไม่เหมือนในโรงเรียนที่ใช้มาตรฐานเดียวกันในการวัดเด็ก ทำให้ถูกเปรียบเทียบ อยู่ตลอดเวลา ซึ่งอาจทำให้เกิดแผลในใจเด็กได้ พอเป็นการเรียนแบบนี้ไม่มีการเปรียบเทียบเกิดขึ้น มีแต่ความเอื้อ อารีต่อกัน และทุกคนพร้อมให้ความช่วยเหลือกัน สุดท้ายก็เป็นเพื่อนกันเป็นมิตรที่ดีต่อกันในที่สุด”

แม่ของผู้เรียน C (การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 กุมภาพันธ์ 2568)

“รู้สึกว่าการมีทักษะทางสังคมมาก ยิ่งป็นี่ชัดเจนเลยเพราะเขาเป็นนักแสดงและต้องมีการถ่ายหนัง ซึ่งการ ถ่ายหนัง และการเป็นนักแสดงไม่ได้ทำง่าย ๆ ต้องมีการทำตามคำสั่งคนนั้น คนนี้ การพูดคุยกับคนอื่น ๆ และเขาก็ ทำได้ และผ่านมาได้ด้วยดี”

แม่ของผู้เรียน D (การสื่อสารส่วนบุคคล, 14 กุมภาพันธ์ 2568)

“คิดว่าอยู่ในระดับที่ดี เพราะเขาไม่กลัวคนแปลกหน้าเลย ชอบที่จะเจอเพื่อนใหม่ คนใหม่ ๆ ชอบเข้า สังคม และพูดคุยกับคนอื่นโดยไม่หลีกหนี”

แม่ของผู้เรียน E (การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 กุมภาพันธ์ 2568)

2. แนวทางการจัดกลุ่มประสบการณ์ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

การจัดกลุ่มประสบการณ์ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ควรมีการคำนึงถึงการสร้างทักษะทางสังคม ซึ่งเป็นทักษะที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในชีวิตประจำวัน เนื่องจากเกี่ยวข้องกับความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์ การสื่อสาร และการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ ทักษะเหล่านี้เป็นรากฐานสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนเป็น บุคคลสามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างราบรื่น ซึ่งโดยทั่วไป สถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการ ส่งเสริมทักษะทางสังคม เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในสภาพแวดล้อมที่ หลากหลาย เช่น การทำกิจกรรมกลุ่ม การอภิปรายในชั้นเรียน และการเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตร ซึ่งช่วยให้ ผู้เรียนได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างใกล้ชิด อย่างไรก็ตามในบริบทของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว การ พัฒนาทักษะทางสังคมอาจมีความแตกต่างจากการเรียนรู้ในสถานศึกษา เนื่องจากลักษณะของการเรียนการสอน มักเกิดขึ้นภายในครอบครัวอาจทำให้มีรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ที่ไม่หลากหลายเท่ากับโรงเรียนปกติ ความท้าทายที่ สำคัญในบริบทนี้คือ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนและพัฒนาทักษะทางสังคมอย่างเพียงพอ ดังนั้นผู้ปกครองที่ จัดการศึกษาโดยครอบครัวจึงต้องมีการวางแผนและสร้างแบบจำลองสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะ ทางสังคมอย่างเป็นระบบ เช่น การจัดกิจกรรมร่วมกับกลุ่มผู้เรียนที่ศึกษาแบบเดียวกัน (Homeschool Group) การเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน หรือการส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลหลากหลายช่วงวัย ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกฝน การสื่อสาร การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการแก้ปัญหาในสถานการณ์จริง ซึ่งแนวทางการจัดกลุ่มประสบการณ์ใน การจัดการศึกษาโดยครอบครัวของผู้ปกครองแต่ละท่านมีความแตกต่างกันตามบริบทของผู้เรียน ตั้งแต่การ ออกแบบและดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมให้กับผู้เรียน รูปแบบกิจกรรมที่เลือกใช้ วิธีการจัดกลุ่ม ประสบการณ์ และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการเหล่านั้น โดยมุมมองของผู้ปกครองเหล่านี้จะช่วยให้เห็นแนว ปฏิบัติที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของผู้เรียนในรูปแบบการศึกษาโดยครอบครัวได้อย่างมี ประสิทธิภาพ โดยผู้ปกครองที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว ได้ให้แนวทางในการจัดกลุ่มประสบการณ์ของการจัด

การศึกษาโดยครอบครัว ทั้งนี้สามารถจัดประเภทแนวทางการจัดกลุ่มประสบการณ์ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่ส่งเสริมทักษะทางสังคมได้ดังนี้

2.1 กลุ่มประสบการณ์ด้านปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction Experiences)

การจัดกิจกรรมและสถานการณ์เรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่น ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น พูดคุย ร่วมมือ แบ่งปัน แก้ปัญหา อธิบาย เจจาะ ตกลงกัน โดยมีเป้าหมายให้เด็กพัฒนา ทักษะการสื่อสาร ทักษะการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ทักษะการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะความเห็นอกเห็นใจ โดยในบริบทการจัดการศึกษาโดยครอบครัว จุดสำคัญคือ ต้องออกแบบให้เด็กไม่ได้เรียนรู้ล่ำพ้างเพียงกับหนังสือ หรือพ่อแม่เท่านั้น แต่เปิดโอกาสให้เด็กมี “เวทีทางสังคม” ที่หลากหลายพอ แม้จะเรียนที่บ้านก็ตาม ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“พาลูกออกไปพบเจอผู้คนทุกวัน ทุกสัปดาห์จะพาลูกไปโบสถ์ ดังนั้นเขาจะมีกลุ่มเพื่อนวัยเดียวกันที่เล่นด้วยกัน เรียนพระคัมภีร์ด้วยกันที่นั่น ถ้าระหว่างสัปดาห์ลูกจะอยู่ทีมฟุตบอล และเขาจะได้พบเจอเพื่อนที่หลากหลายช่วงวัย ทั้งรุ่นพี่ รุ่นน้อง จากหลากหลายโรงเรียนมาเล่นฟุตบอลด้วยกัน อีกกลุ่มหนึ่งก็จะเป็นเพื่อนที่เรียนโฮมสคูลด้วยกันในจังหวัด ที่คอยทำกิจกรรมด้วยกัน”

แม่ของผู้เรียน E (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 17 กุมภาพันธ์ 2568)

โดยมีหลักการจัดประสบการณ์ด้านปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่ต้องเริ่มจากสถานการณ์จริงในชีวิตประจำวัน 1) ใช้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในครอบครัว เช่น การแบ่งงานบ้าน การแบ่งเวลาใช้ของร่วมกัน นำมาพูดคุย สะท้อน และออกแบบกติกาใหม่ร่วมกัน 2) ใช้กลุ่มเล็กและความสัมพันธ์ใกล้ชิดเป็นฐานในโฮมสคูล เด็กมักอยู่กับพี่น้อง/พ่อแม่ 3) ใช้ความสัมพันธ์ใกล้ชิดมาฝึกการสื่อสาร การขอโทษ การให้อภัย การเห็นแก่กัน 4) เปิดพื้นที่ออกไปสู่ชุมชนและกลุ่มโฮมสคูลอื่น นัดทำกิจกรรมร่วมกับครอบครัวโฮมสคูลอื่น ร่วมกิจกรรมชุมชน วัด อาสาสมัคร โรงเรียนดนตรี/กีฬา ฯลฯ ให้เด็กได้เจอคนอื่นที่ไม่เหมือนเราบ้าง 5) เน้นการสะท้อนคิด (Reflection) หลังจบกิจกรรมทุกครั้งที่มีเหตุการณ์ปฏิสัมพันธ์ เช่น ทะเลาะ ร่วมมือ ช่วยเหลือกัน ให้เด็กเล่าและสะท้อนว่า “เกิดอะไรขึ้น รู้สึกอย่างไร คิดว่าควรทำอย่างไรครั้งหน้า” และ 6) พ่อแม่เป็นแบบอย่าง (Role Model) พ่อแม่ต้องใช้ภาษาที่เคารพลูก รับฟังลูก วิธีที่พ่อแม่คุยกันเอง คือแบบฝึกหัดทักษะทางสังคมที่ลูกเห็นทุกวัน ถ้าพ่อแม่จัดการความขัดแย้งด้วยเหตุผล ลูกจะเรียนรู้รูปแบบนั้น

2.2 กลุ่มประสบการณ์ด้านการรู้จักตนเองและการควบคุมอารมณ์ (Self-awareness & Emotional Regulation)

ในบริบทของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาทักษะทางสังคมที่มักถูกมองข้าม เพราะเมื่อกล่าวถึงทักษะทางสังคม ผู้คนมักนึกถึงการเข้าสังคม การพูดคุยกับผู้อื่น หรือการทำงานร่วมกันในกลุ่ม แต่ในความเป็นจริง รากฐานของการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์นั้นเริ่มต้นจาก “ความสัมพันธ์ของเด็กกับตนเอง” ก่อนเสมอ การที่เด็กเข้าใจความคิด ความรู้สึก ความต้องการ และข้อจำกัดของตนเองอย่างลึกซึ้ง พร้อมทั้งสามารถจัดการอารมณ์ของตนได้อย่างเหมาะสม เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เขาสามารถเปิดใจรับฟังผู้อื่น เคารพความแตกต่าง และตอบสนองต่อสถานการณ์ทางสังคมอย่างมีสติ ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ปล่อยตามธรรมชาติเราเอาตัวเองเข้าไปอยู่จุดนั้น โดยไม่ต้องบอกว่าเขาต้องทำอะไรมาเดี๋ยวเขาจะรู้เองว่าเราทำตัวยังงี้ ถ้าเราทำตัวสนิทสนมกับคนที่เราเข้าหา เขาก็จะทำตัวสนิทสนมตามเรา โดยยึดเราเป็นแบบอย่าง”

พ่อของผู้เรียน B (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 13 กุมภาพันธ์ 2568)

“ให้ลูกสะท้อนวิธีคิดของตัวเองทุกครั้งที่มีอารมณ์โมโห หรือไม่พอใจ เน้นการเข้ามามุมตั้งแต่เด็ก แต่จะเข้ามมด้วยความรู้สึกที่ว่า ทุกครั้งต้องถอดและสะท้อนผลให้เขาได้คิดมากขึ้น ทบทวนตัวเอง ก่อนการไปเผชิญโลก”

แม่ของผู้เรียน E (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 17 กุมภาพันธ์ 2568)

กลุ่มประสบการณ์ด้านนี้ควรถูกออกแบบให้แทรกอยู่ในวิถีชีวิตประจำวัน ผ่านเหตุการณ์จริง การสนทนาเชิงสะท้อนคิด การให้ภาษากับอารมณ์ และการที่พ่อแม่ทำหน้าที่เป็นแบบอย่างในการจัดการอารมณ์ของตนเองต่อหน้าลูก เมื่อบ้านทั้งหลังกลายเป็น “ห้องเรียนชีวิตด้านใน” เด็กจึงจะมีโอกาสพัฒนาทั้งความเข้าใจตนเองและความสามารถในการควบคุมอารมณ์อย่างลึกซึ้ง ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพความสัมพันธ์ของเขากับผู้อื่นในทุกช่วงวัยของชีวิตต่อไป

2.3 กลุ่มประสบการณ์ด้านการเรียนรู้ผ่านชีวิตจริงและบริบทชุมชน (Real-life & Community-based Learning) ในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เป็นพื้นที่ของการเรียนรู้ที่ทำให้ “โลกแห่งการศึกษา” กับ “โลกแห่งชีวิตจริง” เชื่อมต่อกันอย่างเป็นเนื้อเดียวกัน เด็กไม่ได้เรียนรู้จากแบบฝึกหัดหรือเนื้อหาในตำราเพียงลำพัง แต่ได้เรียนรู้จากตลาดชุมชน วัด ศูนย์สาธารณสุข ร้านค้า หน่วยงานรัฐ พื้นที่สีเขียว และผู้คนหลากหลายที่ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมจริง ๆ ทุกวัน ประสบการณ์เหล่านี้ทำให้การเรียนรู้ไม่ใช่กิจกรรมที่เกิดในห้องเรียนหรือในบ้านเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในทุกย่างก้าวของชีวิตประจำวัน ในความหมายเชิงลึก กลุ่มประสบการณ์นี้ คือการจัดให้เด็กได้ “เรียนรู้สังคมจากสังคมจริง” ไม่ใช่เรียนรู้เรื่องสังคมจากตัวหนังสือหรือคำบอกเล่าเพียงอย่างเดียว เด็กได้เห็นบทบาทหน้าที่ของผู้คน องค์กร สถาบันทางสังคม และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ผ่านสายตาของตนเอง ได้สัมผัสความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับชุมชน และคนกับสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นรูปธรรม เมื่อเด็กเดินเข้าไปในตลาดสด เห็นการต่อรองราคาสินค้า เห็นคนทำงานหนัก เห็นความสัมพันธ์แบบครอบครัวและเครือญาติในร้านค้าเล็ก ๆ เขาไม่ได้เรียนเพียงคำว่า “เศรษฐกิจชุมชน” แต่ได้เชื่อมโยงคำนี้เข้ากับภาพ กลิ่น เสียง และประสบการณ์ที่มีชีวิตชีวา สิ่งเหล่านี้จะค่อย ๆ หล่อหลอมความเข้าใจทางสังคมและทักษะทางสังคมของเด็กโดยแทบไม่ต้องมีคำอธิบายที่ซับซ้อน ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“เริ่มต้นเด็กคือการพาไปเจอเด็กโฮมสคูลด้วยกัน 1-2 วันต่อสัปดาห์ และใช้วิธีการแบบนี้มาเรื่อย ๆ พอเขาโตขึ้นมาน้อย จึงพาไปเข้าร่วมกิจกรรมของสถาบันต่าง ๆ ซึ่งเป็นการออกไปพบเจอกับคนใหม่ ๆ และใช้ชีวิตร่วมกับพวกเขา ถ้ามีเวลาว่างก็จะพาลูกไปแคมป์ให้ออกไปอยู่ร่วมกับคนหมู่มากในพื้นที่ที่จำกัด เพื่อให้เขาได้ศึกษาและเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น และรู้จักประเมินสถานการณ์ในการเข้าหาผู้คนแต่ละช่วงวัย ทั้งคนที่มีความมากกว่าและคนที่มีความน้อยกว่า และการปฏิบัติตัวต่อผู้อื่นที่ถูกต้อง เหมาะสม และพ่อแม่ต้องเป็นผู้ที่คอยสนับสนุนและสร้างสังคมที่ดีให้ลูก”

แม่ของผู้เรียน D (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 14 กุมภาพันธ์ 2568)

กลุ่มประสบการณ์ด้านการเรียนรู้ผ่านชีวิตจริงและบริบทชุมชน มีความหมายมากกว่าการพาเด็กออกไปทัศนศึกษาเป็นครั้งคราว หากแต่คือการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโลกของเด็กให้เชื่อมโยงกับชุมชนรอบตัวอย่างแท้จริง โดยมีหลักการสำคัญคือ ความแท้จริงของสถานการณ์ การมีส่วนร่วมอย่างมีความหมาย การเคารพภูมิปัญญาชุมชน การสะท้อนคิดหลังประสบการณ์ และความต่อเนื่องของความสัมพันธ์กับผู้คนและพื้นที่ เมื่อหลักการเหล่านี้ถูกนำไปใช้ เด็กจะไม่ได้เพียงสะสมความรู้เกี่ยวกับสังคม แต่จะพัฒนาทักษะทางสังคมผ่านการลงมือปฏิบัติจริง เรียนรู้ที่จะเป็นสมาชิกคนหนึ่งของคนหมู่มากที่คิดถึงผู้อื่น เคารพกติกา เห็นคุณค่าของคนรอบตัว และตระหนักว่าชีวิตของตนเองเชื่อมโยงอยู่ในโครงข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างแยกไม่ออก ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการเป็นพลเมืองที่รับผิดชอบในอนาคต

2.4 กลุ่มประสบการณ์ด้านการจำลองสถานการณ์และการแก้ปัญหา (Simulation & Problem-based Experiences) เป็นพื้นที่การเรียนรู้ที่ช่วยให้เด็กได้ลองใช้ชีวิตล่วงหน้า ผ่านสถานการณ์สมมติและโจทย์ปัญหาต่าง ๆ ก่อนที่จะต้องไปเผชิญกับสถานการณ์จริงในสังคมภายนอก หากกลุ่มประสบการณ์ที่ใช้ชีวิตจริงและชุมชนเป็นเหมือนสนามใหญ่ ที่เด็กได้ลงไปใช้ทักษะทางสังคมจริง ๆ กลุ่มประสบการณ์ด้านการจำลองสถานการณ์และการแก้ปัญหา ก็เปรียบเสมือนสนามซ้อมที่ปลอดภัยกว่า เปิดช่องให้เด็กลองผิด ลองคิด ลอง

ตัดสินใจ และลองรับผลจากการตัดสินใจนั้น โดยที่พ่อแม่ยังสามารถคอยดูแล ประคอง และช่วยสะท้อนคิดได้อย่างใกล้ชิด ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“วิธีการคือพาน้องไปเข้าแคมป์ที่อยู่หลายวัน ไปมีเพื่อนอาจจะไปเรียนพิเศษตอนเย็น เพื่อที่จะได้พบเพื่อน หรือมีเพื่อนใหม่ ๆ ที่ทำให้เขาได้ฝึกการปรับตัวเข้ากับสังคม พาลูกออกไปข้างนอกออกไปพบกับคนนั้นคนนี้ ซึ่งเขาจะไม่ได้อึดอัดจากความเป็นเพื่อนที่ต้องอายุเท่ากัน เขาก็จะมีเพื่อนที่โตกว่าเป็นผู้ใหญ่อายุ 20 ปี 30 ปี หรือเพื่อนที่เป็นเด็กกว่าก็คือเป็นเพื่อนหมดเลย ไม่ได้มีนิยามเหมือนเด็กที่ไปโรงเรียนว่าเพื่อนต้องมีอายุเท่ากันช่วงวัยเดียวกัน ของน้องเขาคือเป็นเพื่อนกันได้หมดถ้าคุยแล้วถูกคอ”

แม่ของผู้เรียน A (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 12 กุมภาพันธ์ 2568)

กลุ่มประสบการณ์ด้านการจำลองสถานการณ์และการแก้ปัญหา คือการจัดให้เด็กได้สัมผัสใช้ทักษะทางสังคมในเวทีที่ปลอดภัย ผ่านสถานการณ์และปัญหาที่ถูกรวบรวมหรือหยิบยกมาจากชีวิตจริง โดยมีหลักการสำคัญ ได้แก่ การใช้สถานการณ์เป็นตัวตั้ง การเน้นกระบวนการคิดและตัดสินใจมากกว่าคำตอบ การให้เด็กได้สวมบทบาทของผู้อื่น การเชื่อมโยงกับชีวิตจริง และการสะท้อนคิดหลังการลองผิดลองถูก เมื่อหลักการเหล่านี้ถูกนำไปใช้ เด็กจะไม่เพียงรู้อาชีพทางสังคมคืออะไร แต่จะค่อย ๆ พัฒนาความสามารถในการใช้ทักษะทางสังคมในสถานการณ์ที่ซับซ้อน หลากหลาย และจริงจังกว้างขึ้น ซึ่งจะเป็ทุนสำคัญให้เขาพร้อมเผชิญโลกภายนอกด้วยความมั่นใจ มีสติ และคำนึงถึงทั้งตนเองและผู้อื่นอย่างสมดุล

2.5 กลุ่มประสบการณ์ด้านกิจกรรมสร้างสรรค์และการแสดงออก (Creative & Expressive Experiences) เป็นพื้นที่การเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ใช้ภาษาทางจิตใจ ของตนเองอย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะเป็นภาษาแห่งศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว เรื่องเล่า หรือการละคร เด็กจำนวนไม่น้อยไม่ได้ถนัดหรือสบายใจที่จะสื่อสารความคิดและความรู้สึกของตนเองด้วยถ้อยคำเชิงเหตุผลโดยตรง การให้เขาได้พูดผ่านงานสร้างสรรค์จึงเป็นช่องทางสำคัญในการเข้าใจโลกภายในของเด็ก และเชื่อมโยงเขาเข้ากับผู้อื่นอย่างอ่อนโยนและลึกซึ้งไปพร้อมกัน โดยกลุ่มประสบการณ์ด้านกิจกรรมสร้างสรรค์และการแสดงออกมิได้จำกัดอยู่แค่การฝึกทักษะศิลปะ เช่น วาดรูป เล่นดนตรี หรือแสดงละคร เพื่อความสวยงามเท่านั้น แต่คือการใช้กิจกรรมเหล่านี้เป็นสะพาน ระหว่างโลกภายในกับโลกภายนอก เด็กได้ถ่ายทอดความคิด ความกลัว ความฝัน ความสงสัย และประสบการณ์ทางสังคมที่ตนเผชิญ ผ่านสัญลักษณ์ ภาพ สี เสียง ท่าทาง และบทสนทนาที่เขาสร้างขึ้นเอง กิจกรรมสร้างสรรค์จึงทำหน้าที่คล้ายกระจก ที่สะท้อนให้เด็กได้เห็นตัวเอง พร้อม ๆ กับทำหน้าที่เป็นเวที ที่เปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ทำความเข้าใจเขามากขึ้นด้วย ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“พาเขาไปเที่ยวข้างนอก ไปทำกิจกรรมข้างนอก ออกไปพบเจอผู้คน และสอนให้เขารู้ถึงวิธีแสดงความรักแก่คนรอบข้าง ญาติผู้ใหญ่ในครอบครัว และเพื่อน ๆ พาลูกออกไปหาแรงบันดาลใจในสิ่งที่เขาสนใจ ให้เขาได้ลองทำในสิ่งที่เขาอยากทำ และเราเป็นผู้รื้อ ไม่เร่งเวลา และไม่ปิดกั้นเขา จะทำให้เขาเกิดการพัฒนาตนเอง เช่น ลูกสนใจภาษาก็ให้เขาเรียนรู้ในการพูดคุยทางภาษากับคนต่างชาติ การให้เขาวาดรูป ระบายสี ระบายอารมณ์ผ่านศิลปะ และดนตรี”

แม่ของผู้เรียน C (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 13 กุมภาพันธ์ 2568)

กระบวนการนี้ให้เด็กได้ใช้ภาษาของงานสร้างสรรค์เพื่อเชื่อมโยงโลกภายในกับโลกภายนอก หลักการสำคัญประกอบด้วย การยอมรับรูปแบบการแสดงออกที่หลากหลาย การใช้กิจกรรมสร้างสรรค์เป็นภาษาของความสัมพันธ์ในครอบครัว การเปิดพื้นที่ปลอดภัยให้ความรู้สึกที่ซับซ้อน การเชื่อมโยงผลงานกับประเด็นทางสังคม และการให้เด็กมีเสียงในการอธิบายผลงานของตนเอง เมื่อหลักการเหล่านี้ได้รับการนำไปใช้จริง กิจกรรมสร้างสรรค์จะไม่ใช่ว่าเพียงช่วงเวลาผ่อนคลาย แต่จะกลายเป็นแกนสำคัญของการพัฒนาทักษะทางสังคม ที่ทำให้เด็กเรียนรู้การ

เข้าใจตนเอง เคารพผู้อื่น และกล้าแสดงออกอย่างมีความหมายในโลกที่มีผู้คนหลากหลายรอการสื่อสารและการเข้าใจซึ่งกันและกันอยู่เสมอ

อภิปรายผลการวิจัย

การจัดการศึกษาโดยครอบครัวเป็นการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยซึ่งจากการศึกษาการสร้างทักษะทางสังคมของผู้เรียนผ่านการจัดการศึกษาโดยครอบครัว พบว่าผู้ปกครองมีความเข้าใจและให้ความหมายของ “ทักษะทางสังคม” ในลักษณะคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข การปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม การเคารพกฎเกณฑ์ และการทำงานร่วมกันเป็นทีม ซึ่งเป็นทักษะที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างราบรื่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภานุวัฒน์ ศรีแสง (2558) ได้กล่าวไว้ว่า เป็นการปรับตัวให้อยู่ร่วมกับชุมชนที่ตนอยู่ได้ และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมตัวเองได้ เป็นพฤติกรรมที่สร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น และแสดงออกได้อย่างเหมาะสมตามวุฒิภาวะของเด็ก นำไปสู่การอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ปกติสุข

การจัดการศึกษาโดยครอบครัวสามารถส่งเสริมทักษะทางสังคมของผู้เรียนได้ดี ผ่านการจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลหลากหลายช่วงวัย เช่น การเข้าร่วมกลุ่มโฮมสคูล การร่วมกิจกรรมชุมชน หรือการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าผู้เรียนที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวมีความสามารถในการปรับตัวและสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ดี ซึ่งขัดแย้งกับความเชื่อทั่วไปที่มองว่าการจัดการศึกษาโดยครอบครัวอาจทำให้เด็กขาดทักษะทางสังคม เนื่องจากไม่มีโอกาสเข้าสังคมในโรงเรียน ทั้งนี้ผู้ปกครองที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวมีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนฝึกฝนทักษะดังกล่าว ซึ่งทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ของ Ladd และ Mize (1983) สนับสนุนผลการวิจัยนี้ โดยระบุว่า ประสิทธิภาพของการจัดโปรแกรมพัฒนาทักษะชีวิตและทักษะทางสังคมจำเป็นที่จะต้องจัดขึ้นด้วยกระบวนการที่เป็นธรรมชาติ ที่จะให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้ซึ่งวิธีส่วนใหญ่ที่ใช้ในการจัดโปรแกรมพัฒนาทักษะชีวิตและทักษะทางสังคมเพิ่มเติมนอกเหนือจากใช้วิธีการสอน ได้แก่ การสังเกต การใช้บทบาทสมมติ และการมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อน ซึ่งจากการศึกษายังพบว่า ความสำเร็จของการพัฒนาทักษะทางสังคมในบริบทของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ขึ้นอยู่กับความเอาใจใส่และการวางแผนของผู้ปกครอง ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Corwyn & Bradley (2001) ที่พบว่าพ่อแม่ที่จัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการปรับตัวทางสังคมเริ่มต้นจากในบ้านไปจนถึงชุมชน ทำให้ลูกเกิดความเชื่อมั่นในตนเองในทางที่ดีจากการปลูกฝังปฏิบัติตนเพื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม จึงส่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านคุณธรรมให้กับเด็ก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

งานวิจัยนี้ทำให้สังคมเกิดความรู้ต่อการให้ความหมายทักษะทางสังคมของผู้เรียนที่ได้รับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวผ่านมุมมองเรื่องเล่าของผู้ปกครอง และเป็นการทำให้สังคมเปิดมุมมองต่อผู้เรียนที่รับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวว่ามีแนวทางการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมในการเตรียมพร้อมเข้าสู่สังคมและอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างสงบสุข

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

กรมส่งเสริมการเรียนรู้ สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ควรมีการเสนอและพัฒนาแผนปฏิบัติการเชิงนโยบายในการให้ความรู้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ให้พร้อมในการประชาสัมพันธ์และให้ความรู้ผู้ปกครองที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวให้มีแนวทางการจัดการศึกษาที่เป็นมาตรฐาน

ข้อเสนอแนะเชิงวิจัยและพัฒนา

งานวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะผู้เรียนที่ได้รับการจัดการศึกษาช่วงอายุ 7-12 ปีเท่านั้น ซึ่งหากมีการวิจัยในช่วงวัยอื่นอาจสะท้อนถึงทักษะทางสังคมหรือทักษะที่จำเป็นต่อผู้เรียนในอนาคตทักษะอื่น ๆ เพิ่มเติมต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรวรรณท์ บุญโตนด และ วิรัช วันบรรเจิด. (2568). การพัฒนาทักษะทางสังคมและอารมณ์ของผู้เรียน. *วารสารสังคมศึกษาปริทัศน์*, 1(2), 62–71.
- กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (2567, ม.ป.ป.). *การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น*.
<https://flexiblelearning.eef.or.th/wp-content/uploads/2024/09/01.-การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น-.pdf>
- แครี่โรลล์ เพรพ. (2564, ม.ป.ป.). *การเรียนรู้แบบ Homeschool คืออะไร?*. CARROLL PREP.
<https://www.carrollprep.ac.th/th/-homeschoolservices-th/>
- จิราพัชร นิลแย้ม. (2568, ม.ป.ป.). *ทักษะทางสังคมฝึกได้ เริ่มต้นง่าย ๆ ที่บ้าน*. Manarom Hospital.
https://www.manarom.com/blog/social_skills.html
- ชญาธิษฐ์ สุระเสนา. (2559). *การให้คำปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์)*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เบญจมาภรณ์ นาคามดี, ชรินทร์ ว่องวิระยุทธ และ อายุพร กัยวิทย์โกศล. (2554). ผลการเรียนรู้ความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักศึกษาพยาบาลต่อการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา*, 6(1), 9–16.
- ปวิณญาพัฒน์ วรพันธ์. (2558). *แนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์)*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (2542). *ราชกิจจานุเบกษา*, 116(74 ก).
- พิชัย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต. (2555). ปรัชญาสังคมศาสตร์และกระบวนการทัศน์ในการแสวงหาความรู้. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี*, 1(1), 78–88.
- ภาณุวัฒน์ ศรีแสง. (2558). *การเปรียบเทียบผลของการใช้โปรแกรมการละเล่นพื้นบ้านและโปรแกรมการสอนปกติที่มีต่อพัฒนาการทักษะทางสังคมของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับเรียนได้ (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์)*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ยุทธชัย เฉลิมชัย. (2543). *รายงานการศึกษาวิจัยรูปแบบและพัฒนาการจัดการการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย*. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- รักษพงศ์ วงศาโรจน์. (2567, 20 พฤษภาคม). ‘*การศึกษายืดหยุ่น*’ ฉากทัศน์ใหม่ในอนาคต เปิดทางเลือกที่หลากหลายให้เด็กเข้าถึงการเรียนรู้. กศศ. <https://www.eef.or.th/article-200524/>
- ศักดิ์ศรี มณีเดช. (2554). *ทักษะทางสังคมของนักศึกษาชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพของศูนย์ส่งเสริมและฝึกวิชาชีพสตรีภาคเหนือจังหวัดลำปาง (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์)*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. บริษัท พรินทกราฟฟิก จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560, ม.ป.ป.). *แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12. สมาคมวิถีทางเลือกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน*. (SADA).
<http://www.sadathai.org/wp-content/uploads/2021/02/แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่-12.pdf>
- สุวรรณี ยะหะกร และคณะ. (2553, ม.ป.ป.). *การพัฒนาระบบการเรียนการสอนโดยครอบครัวสำหรับเด็กในช่วงชั้นที่ 1. และ 2*. TU DIGITAL COLLECTIONS.
https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/digital/api/DownloadDigitalFile/download/178982

ภาษาอังกฤษ

- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
- Corwyn, R. F., & Bradley, R. H. (2001). Home environment and behavioral development during early adolescence: The mediating and moderating roles of self-efficacy beliefs. *Merrill-Palmer Quarterly*, 47(2), 165–187.
- Hünkar Korkmaz, & Güler Duman. (2013). Public understanding about homeschooling: A preliminary study. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 116, 3891–3897.
- Ladd, G., & Mize, J. (1983). A cognitive-social learning model of social skill training. *Psychological Review*, 90, 127–157.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Sage Publications.
- Morse, J. M. (2000). Determining sample size. *Qualitative Health Research*, 10(1), 3–5.
- Nastasi, B. K., & Schensul, S. L. (2005). Contributions of qualitative research to the validity of intervention research. *Journal of School Psychology*, 43(3), 177–195.
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. Sage Publications.

